

FAZELE PROCESULUI CREATOR

„Oamenii ar fi mult mai creativi dacă li s-ar explica în ce constă, de fapt, creativitatea”
(A. Haven)

Două sute de ani în urmă marele Leibnitz scria: „E utilă studierea descoperirilor altora astfel, în modul care, și nouă înșine ne-ar deschide sursa invențiilor și care prin metoda cunoscută ne-ar permite să însușim procedeele invenției. Eu aș dori ca inventatorii să dea istoria căilor prin care ei au ajuns până la descoperirile lor”.

Inventatorul, creativitatea tehnică și procesele de creație tehnică au fost și trebuie studiate în continuare în vederea eficientizării înseși a proceselor creative și ale activităților concrete ale inventatorilor.

Cuprinsă de febra accelerării, omenirea face eforturi pentru a supraviețui. Este un tribut scump, pe care-l plătește tuturor exceselor sale, începând cu problemele energetice și ecologice, mașinismul, avalanșa informațională etc. Așa se explică de ce începutul acestui secol și mileniu semnifică un început al restructurărilor, restructurări pe tendințe, idealuri, mentalități.

Conform opiniei lui A. Toffler societatea umană a cunoscut pe parcursul multimilenareii sale istorii trei etape distincte:

- primul val sau civilizația agricolă (8000 î.e.n. – 1750 e.n.);
- al doilea val sau civilizația industrială (1750 - 1955);
- al treilea val (care începe cu anul 1955).

Ultimul mai este numit și etapa societății informaționale, care a substituit teoria valorii bazată pe muncă cu teoria valorii bazată pe informație, adică pe cunoaștere. Însă aici există o problemă „*Ne înecăm în informație, dar suntem înfometați de cunoaștere*”, remarcă meditativ J. Naisbitt. Explozia informațională reprezintă o fațetă a epidemiei de suprasolicitare fizică și psihică a omului, provocată de ignorarea adevărului, conform căruia energiile umane, deși imense, nu sunt nelimitate.

Modalitatea cea mai profundă, și mai nobilă de fructificare a energiei umane, este creativitatea, una dintre formele de energie ale planetei, care este practic nepuizabilă. Ea reprezintă o speranță, un imperativ al progresului. De aceea *homo creator* trebuie să-l înlocuiască pe *homo faber*. Motivul, spre deosebire de trebuințe, dar bazat pe ele, întotdeauna impulsionează, determină subiectul să acționeze, orientându-l nemijlocit spre obiectele sau valorile care duc la satisfacerea trebuinței. După J.Nuttin motivul este format dintr-un segment energizator și altul direcțional (orientativ). Psihologic, motivul constituie doar „*cauza internă*” a acțiunii, în timp ce atitudinea este o dispoziție

structurată și reprezintă modalități orientativ-reglatorii ale personalității.

Conform lui M. Stein, prin activarea creativității, omul contemporan are acces la 4 tipuri de libertăți: de studiu, de cercetare, de exprimare și de a fi el însuși. Dar pentru aceasta creativitatea nu poate rămâne în turnul de fildeș al geniului, ei trebuie să îmbrace și salopeta omului obișnuit. Se produce, astfel, o demitizare a creației, o democratizare a ei.

Misterul creativității „*acest act al excelenței și demnității umane*” (J. S. Bruner) a fascinat spiritul uman din timpuri imemorabile. Însă un salt adevărat a avut doar la mijlocul secolului XX, care s-a transformat într-un impetuos salt calitativ. La început studiul deliberat al creativității a demarat sub o evidentă amprentă elitistă și individualistă, mai apoi a apărut necesitatea abordării deopotrivă a creativității mari și mici. Marea lecție pe care a oferit-o cel de-al doilea război mondial, a însemnat o restructurare de valori. Așa cum arată D. Wolfle „*...a devenit evident că nevoia de a avea resurse de pământ și capital, a fost depășită de nevoia de a avea resurse de talent*”. Astfel s-a născut ideea că numai identificarea și stimularea creativității mai poate oferi o șansă omului contemporan.

Încercarea de a pătrunde în intimitatea procesului creator este justificată, deoarece creativitatea învolutează cele mai autentice fântâni ale ființei, eliberând în jeturi incandescente și imprevizibile o lume nouă, lumea formelor și simbolurilor umane. Modelul cel mai vehiculat și mai adecvat este cel elaborat de G. Wallas, model care cuprinde următoarele etape: prepararea, incubarea, iluminarea și verificarea (evaluarea). Prezența acestor faze a fost atestată experimental de C. Patrick.

Prepararea este în primul rând o etapă de acumulare, de colectare a „*materialului brut*”, care nu se consumă strict în timpul ce precede momentul creativ. Prepararea se subdepartajează după cum urmează: sesizarea problemei; analiza și definiția problemei; acumularea materialului necesar; formularea ipotezelor și schițarea primelor soluții. De menționat că orice proces creator se poate încadra în rigiditatea schemei. În esență, o latură dominantă o constituie instruirea în sens larg al cuvântului. Alături de cunoștințe în domeniu, strategii logice și experimentale, orice creație de anvergură necesită o cultură și o experiență deosebită de viață. Stadiul preparării include și o serie de condiții ambientale, care facilitează buna

desfășurare a procesului creator. Pentru învingerea barierelor exterioare, dar și propriilor ziduri, creatorul are nevoie de un climat stimulat, tonic. Fiecare creator își creează ambianța proprie. De exemplu, pictorul Turner se închidea în pivniță timp de opt zile înainte de a contempla un apus de soare; Zola trăgea perdelele, în mijlocul zilei, pentru a lucra la lumină artificială; Kipling scria numai cu cerneală neagră; Ben Johnson nu se simțea stimulat decât dacă inspira miros de portocale etc. Fiecare creator își creează mediul său personal.

Incubația. După lucrul mai mult sau mai puțin costisitor al preparării, când soluția trebuie să „vină”, urmează un moment de saturație. Creatorul se refugiază într-o etapă de așteptare, numită incubație. Este incubația o etapă inconștientă sau preconștientă? G. P. Guilford (1967) considera că incubația este mai degrabă o condiție a creației decât o fază a ei. Majoritatea (S. Freud, O. Kank, C. G. Jung, A. Adler) îi atribuie incubației o structură de natură. Pledoaria în favoarea naturii inconștiente a incubației se bazează pe o serie de argumente, care demonstrează calitățile acestui lucru în depășirea momentelor de cumpănă, ce apar pe traseul creativității.

Exploatând energiile inconștiente, individul are acces la capitalul informativ, depozitat în memorie mai demult. În același timp, zonele periferice au în permanență supapele deschise spre lumea din afară, așa încât orice element nou apărut este repetat și raportat urgent la situația problematică, ceea ce mărește șansa descoperirii soluției. În fine, sub aspect cantitativ, participarea inconștientului dinamizează procesul creator. Așa cum afirmă A. D. Moore [6] implicarea acestor factori în geneza creației nu poate fi **infirmată întrucât nu putem aprecia experiența reală a oamenilor creativi.**

Iluminarea. Momentul iluminării (al inspirației sau al intuiției) reprezintă sclipirea unei clipe incandescente, unice și dramatice, care se pretează mai greu explicațiilor științifice. Iluminarea este laitmotivul prezent, inevitabil, în orice proces creator. De fapt, ea se referă la apariția bruscă a soluției pentru problema care frământă creatorul. Acest proces antrenează întreaga personalitate a individului într-un singur elan care erupe la suprafață într-o superbă eflorescență. De aceea, inspirația este o pendulare perpetuă, deopotrivă între urcușul intelectual și cel afectiv. A te lăsa mistuit doar de focul afectivității este tot atât de dăunător ca și de a te refugia sub umbrela glacială a inteligenței. Dozarea proporției dintre ele în și la momentul oportun, condiționează într-un mod semnificativ reușita procesului creator.

În legătură cu momentul concret, în care se produce iluminarea, soluția problemei apare întâmplător, adică într-un moment, în care ea nu polarizează explicit atenția creatorului. Sunt

cunoscute cazurile lui Helmholtz, Edison, Poincare, Williams ș.a., care au avut revelația soluției în momentul de relaxare. Nu mai puțin interesante sunt cazurile de găsim a soluției în timpul somnului: Descartes, Hilprecht, Mendeleev ș. a. Rolul hazardului în creație este amplu comentat în legătură cu celebrele cazuri ale lui Arhimede (legea care-i poartă numele), Colomb, Galilee (legile izohronismului mișcărilor pendulului), Newton (legea atracției universale), Fleming (penicilina), Roentgen (razele X), Coandă (efectul cu același nume) ș. a. Aceste rezultate sunt, de fapt, rodul unor preocupări prealabil mai mult sau mai puțin intense, în care individul a stocat spre prelucrare un volum minim de cunoștințe. Hazardul este generos doar cu exploratorii neobosiți, care știu să-l sesizeze și să-l fructifice. De aceea Pasteur avea dreptate când avertiza că întâmplarea ajută numai o minte pregătită. De cele mai multe ori, în spatele clipei binecuvântate, a inspirației se desfășoară luni, poate chiar ani istovitori de trudă, de îndoială și căutări.

Verificarea Verificarea este etapa care desăvârșește procesul creator, după excursul parcurs în studiile anterioare. Mai întâi această etapă presupune elaborarea, adică materializarea ideii într-un fapt explicit, perceptibil. Conținutul verificării presupune deopotrivă întruparea ideii furnizate de iluminare, cât și evaluarea ei. Pentru aceasta este nevoie de un proces lung, deseori dramatic, care încununează întregul efort creator. Verificarea este prin excelență o etapă activă în toate momentele sale, „o adevărată sărbătoare a intelectului”. Concretizarea ideii nu e niciodată o copie identică a originalului, prefigurată în imaginația creatorului, iar produsul creat tinde să se apropie de ideea ca atare, fără a reuși vreodată să o epuizeze. Aici este prezentă tendința spre perfecțiune a creatorului. Primul care decide momentul când opera sa poate trece pentru confruntarea cu publicul este înseși creatorul. După C. Rogers opera creatoare, în drumul ei către public, parcurge patru stadii: cunoașterea, convingerea, decizia și confirmarea. În concluzie, la acest ultim stadiu al creației, putem spune că verificarea este, în același timp, ancora și stimulentele, care-l va determina să se hazardeze într-un nou periplu creator. Traseul, pe care îl parcurge creatorul, de la firavele germinării ale începutului și până la momentul lansării operei sale, poate dura ani și ani. Se vorbește că descoperirea legii periodicității elementelor chimice s-a extins după cum urmează: stadiul de pregătire a durat 15 ani; descoperirea soluției a avut loc la 17 februarie 1869; prelucrarea s-a extins pe o perioadă de 3 ani, iar verificarea și afirmarea ei în știință - până la moartea autorului (aproximativ 30 ani).